

**WETENSCHAPPELIJK COMITE
VAN HET FEDERAAL AGENTSCHAP
VOOR DE VEILIGHEID VAN DE
VOEDSELKETEN**

ADVIES 27-2013

Betreft : Ontwerp van koninklijk besluit en ministerieel besluit betreffende de bestrijding van hondsdolheid (dossier SciCom 2013/18).

Advies goedgekeurd door het Wetenschappelijk Comité op 22/11/2013.

Samenvatting

Er wordt aan het Wetenschappelijk Comité gevraagd om een ontwerp van koninklijk besluit en een ontwerp van ministerieel besluit betreffende de bestrijding van hondsdolheid te evalueren.

Het Wetenschappelijk Comité is van mening dat het noodzakelijk is om een wetgeving over hondsdolheid in de wilde fauna op te maken op het niveau van de Gewesten gezien hun wettelijke bevoegdheid ter zake en omwille van het belang (1) van de epidemiologische rol van de wilde fauna met betrekking tot hondsdolheid bij gedomesticeerde dieren en bij de mens, (2) van een officiële epidemiologische bewaking op deze ziekte in de wilde fauna en (3) van een controle door vaccinatie van de populaties van (de) wilde carnivoor reservoir species wanneer hondsdolheid erin bevestigd wordt.

Het Comité is van mening dat katten en fretten, ondanks de praktische moeilijkheden dat dit als gevolg kan hebben, gezien hun niet te verwaarlozen rol bij de excretie van het virus, meer aandacht moeten krijgen in verschillende artikels m.b.t. de te treffen maatregelen (koninklijk besluit) en de vaccinatie (ministerieel besluit).

Het Comité legt de nadruk op het belang om interne procedures op te stellen om de praktische modaliteiten te definiëren van bepaalde activiteiten, zoals het onder toezicht plaatsen, de afzondering, de bepaling van de bewakingszone, het opstarten van een bewakingsplan en het epidemiologisch onderzoek.

Het Comité beveelt aan het koninklijk besluit aldus te formuleren dat bepaalde beslissingen, meer bepaald deze met betrekking tot euthanasie en afwijkingen inzake euthanasie bij illegale invoer van dieren, door de inspecteur-dierenarts na epidemiologisch onderzoek kunnen genomen worden, zodat zijn verantwoordelijkheid gedekt is.

Het Comité stelt voor om de straal van de bewakingszone in het koninklijk besluit niet te bepalen om zo geen beperking vast te leggen. De bepaling van de straal zou moeten gebeuren in overeenstemming met de resultaten van een epidemiologisch onderzoek dat uitgevoerd wordt bij een geval van hondsdolheid. De te nemen maatregelen in het bewakingsgebied moeten worden aangevuld.

Het Comité erkent de noodzaak om de Belgische wetgeving betreffende hondsdolheid snel te wijzigen. Het dringt erop aan dat rekening wordt gehouden met de opmerkingen en aanbevelingen die in dit advies werden geformuleerd en dat interne procedures snel worden opgesteld.

Summary

Advice 27-2013 of the Scientific Committee of the FASFC on a Royal Decree and on a Ministerial Decree aiming at the control of rabies

The Scientific Committee is asked to evaluate a project of royal decree and a project of ministerial decree related to the control of rabies.

The Scientific Committee is of the opinion that a legislation on rabies in the wild fauna should be made on regional level (legal competency of the Regions in that matter) because of the importance (1) of the epidemiological role of the wild fauna in regard to rabies in domestic animals and man (2) of an official epidemiological surveillance of this disease in the wild fauna, and (3) of a control by means of vaccination of the populations of (the) wild carnivorous reservoir species, when rabies is confirmed in those populations.

The Committee is of the opinion that, despite the practical difficulties it can generate, cats and ferrets have to be more considered in several articles on the measures to be taken (royal decree) and on vaccination (ministerial decree), because of their non negligible role in the excretion of the virus.

The Committee insists on the importance to develop internal procedures to define the practical modalities of some mentioned activities such as the under surveillance setting, the isolation, the determination of the surveillance zone, the start of a surveillance plan and the epidemiological survey.

The Committee recommends formulating the royal decree in such a way that some decisions, namely those related to euthanasia and to exemption of euthanasia in case of illegal importation of animals, can be taken by the veterinary inspector after an epidemiological survey, and in such a way that his responsibility is covered.

The Committee proposes not to determine the radius of the surveillance zone in the royal decree thus to avoid to be too restrictive. The establishment of the radius should be made in accordance to the results of the epidemiological survey realized following a case of rabies. The measures to be taken in the surveillance zone have to be completed.

The Scientific Committee recognizes the necessity to rapidly adapt the Belgian legislation concerning rabies. It insists that the remarks and recommendations formulated in the advice are taken into account and that internal procedures are written rapidly.

Sleutelwoorden

Hondsdolheid - honden - katten - fretten - vaccinatie - identificatie - euthanasie - bioveiligheid - controlemaatregelen - illegale invoer

1. Referentietermen

1.1. Vraag

Er wordt aan het Wetenschappelijk Comité gevraagd om een ontwerp van koninklijk besluit betreffende de bestrijding van hondsdolheid (versie 02/2013) en een ontwerp van ministerieel besluit betreffende de bestrijding van hondsdolheid te evalueren .

Immers, het koninklijk besluit van 10 februari 1967 houdende reglement van de diergeneeskundige politie op de hondsdolheid en het ministerieel besluit van 23 februari 1967 houdende tijdelijke maatregelen inzake diergeneeskundige politie op de hondsdolheid, laatst gewijzigd door het ministerieel besluit van 21 december 2001 moeten ten gronde worden gewijzigd. Dergelijke wijziging is noodzakelijk, gezien de bevoegdheidsoverdracht van de federale staat naar de Gewesten (wilde dieren), de hervorming van de instellingen op federaal vlak, de wijziging van de sanitaire toestand (België is officieel vrij van hondsdolheid sinds 2001) en de wijzigingen in de wetgeving op nationaal vlak (verplichte identificatie van gezelschapsdieren) en op Europees vlak (niet-commercieel verkeer van gezelschapsdieren).

1.2. Wettelijke context

1.2.1. Belgische wetgeving

- Koninklijk besluit van 10 februari 1967 houdende reglement van de diergeneeskundige politie op de hondsdolheid
- Ministerieel besluit van 23 februari 1967 houdende tijdelijke maatregelen inzake diergeneeskundige politie op de hondsdolheid
- Koninklijk besluit van 22 mei 2005 houdende maatregelen voor de bewaking van en de bescherming tegen bepaalde zoönoses en zoönoseverwekkers
- Koninklijk besluit van 1 mei 2006 houdende de veterinaire rechtelijke voorschriften voor het verkeer van honden, katten en fretten.
- Koninklijk besluit van 8 mei 2006 houdende de veterinaire rechtelijke voorschriften voor het verkeer van honden, katten en fretten. Gewijzigd bij KB 9/10/2006 en KB van 6/06/2013

1.2.2. Europese wetgeving

- Verordening inzake veterinaire rechtelijke voorschriften voor het niet-commerciële verkeer van gezelschapsdieren en houdende wijziging van richtlijn 92/65/EEG van de Raad (998/2003/CE)
- Richtlijn inzake de bewaking van zoönoses en zoönoseverwekkers en houdende wijziging van Beschikking 90/424/EEG van de Raad en intrekking van Richtlijn 92/117/EEG (2003/99/EG)
- Beschikking tot vaststelling van een modelpaspoort voor het intracommunautair verkeer van honden, katten en fretten (2003/803/EG)
- Besluit van de Commissie van 10 november 2010 tot wijziging van deel 1 van bijlage E bij Richtlijn 92/65/EEG van de Raad wat betreft het model van het gezondheidscertificaat voor dieren van bedrijven (2010/684/EU)
- Uitvoeringsbesluit van de Commissie van 15 december 2011 tot vaststelling van de lijst van derde landen en gebieden waaraan een machtiging is verleend voor de invoer van honden, katten en fretten en voor het niet-commerciële verkeer van meer dan vijf honden, katten en fretten naar de Unie en de modelcertificaten voor de invoer en het niet-commerciële verkeer van die dieren naar de Unie (2011/874/EU)

- Beschikking tot vaststelling van de periode waarna rabiësvaccinatie als geldig wordt beschouwd (2005/91/EG)

Gelet op de discussies in de werkgroepvergaderingen van 19 juli en van 20 september 2013 en in de plenaire zitting van 22 november 2013,

geeft het Wetenschappelijk Comité het volgend advies :

2. Inleiding

Het rabiësvirus behoort tot de familie van de Rhabdoviridae, genus *Lyssavirus*. Momenteel omvat dit genus 13 soorten *Lyssavirus* die officieel erkend zijn door het "International Committee on Taxonomy of Viruses"¹ (ICTV), zoals tabel 1 illustreert.

Tabel 1 : Taxonomie van *Lyssavirus*

Soorten	Potentiële vectoren/reservoirs	Verspreiding	Gevallen bij de mens
<i>Aravan virus</i>	Insectenetende vleermuizen (<i>Myotis blythi</i>)	Centraal Azië	Nog nooit beschreven
<i>Australian bat lyssavirus</i>	Vruchten- en insectenetende vleermuizen (<i>Megachiroptera/Microchiroptera</i>)	Australië	+
<i>Duvenhage virus</i>	Insectenetende vleermuizen	Zuidelijk Afrika	+
<i>European bat lyssavirus 1</i>	Insectenetende vleermuizen (<i>Eptesicus serotinus</i>)	Europa	+
<i>European bat lyssavirus 2</i>	Insectenetende vleermuizen (<i>Myotis daubentonii</i> , <i>M. dasycneme</i>)	Europa	+
<i>Irkut virus</i>	Insectenetende vleermuizen (<i>Murina leucogaster</i>)	Oost-Siberië	Nog nooit beschreven
<i>Khujand virus</i>	Insectenetende vleermuizen (<i>Myotis mystacinus</i>)	Centraal Azië	Nog nooit beschreven
<i>Lagos bat virus</i>	Vruchten- en insectenetende vleermuizen (<i>Megachiroptera</i>)	Afrika	Nog nooit beschreven
<i>Mokola virus</i>	?	Afrika ten zuiden van de Sahara	+
<i>Rabies virus</i>	Carnivoren (mondiaal) Vleermuizen (Amerikas)	Mondiaal (behalve op enkele eilanden en Australia)	+
<i>Shimoni bat virus</i>	<i>Hipposideros commersoni</i>	Oost-Afrika	Nog nooit beschreven
<i>West Caucasian bat virus</i>	Insectenetende vleermuizen (<i>Miniopterus schreibersi</i>)	Kaukasus	Nog nooit beschreven
<i>Bokeloh bat lyssavirus*</i>	Insectenetende vleermuizen (<i>Myotis nattereri</i>)	Europa	Nog nooit beschreven

* Freuling *et al.*, 2011.

Rabiës is een zoönose. Zes van de 13 species of Lyssavirussen kunnen op de mens worden overgedragen via speeksel (hoofdzakelijk door beten, maar ook via krabben en likken).

¹ <http://www.ictvonline.org/virusTaxonomy.asp?version=2012>

Er worden in functie van het reservoir drie types rabiës beschreven : rabiës bij vossen (of sylvatische rabiës), hondsdolheid en rabiës bij vleermuizen (of handvleugelige rabiës). In Europa vormen vossen het belangrijkste reservoir van het rabiës virus. Rabiës komt nog voor bij vossen en wasbeerhonden (*Nyctereutes procyonides*), hoofdzakelijk in de voormalige Oostbloklanden. Gevallen van rabiës te wijten aan Lyssavirussen die verschillend zijn van het rabiësvirus (EBL1 en EBL2), die in zeldzame gevallen op de mens overdraagbaar zijn, werden eveneens vastgesteld bij vleermuizen in tal van Europese landen (B. Brochier, E. Thiry, S. Van Gucht, persoonlijke mededeling). In Afrika, Azië en Zuid-Amerika waar veel zwerfhonden geïnfecteerd zijn, is hondsdolheid predominant aanwezig bij honden. In Zuid- en Centraal Amerika zijn de *Desmodus* vleermuizen (vampier vleermuizen) eveneens geïnfecteerd.

In België werden verschillende vaccinatiecampagnes uitgevoerd bij vossen sinds 1989, een periode waarin rabiës enzoëtisch voorkwam in de wilde fauna. De laatste gevallen van rabiës dateren van 1998 (één vos) en van 1999 (één rund). België werd officieel vrij van rabiës verklaard in 2001. De laatste vaccinatiecampagne bij vossen gebeurde in 2003 in de grensstreek met Duitsland. Dankzij vaccinatie hebben de buurlanden eveneens sylvatische rabiës geëlimineerd, waarvoor enkel Duitsland tussen 2005 en 2008 een opflakking heeft gekend.

Frankrijk is volgens de definitie van de OIE officieel vrij van rabiës sinds 2010. Deze status (die een eerste keer werd verworven in 2001) werd in 2008 opgeschort wegens twee autochtone gevallen bij twee honden geïnfecteerd door een hond die van Marokko terugkeerde. Sinds 2001 werden bovenop die gevallen zeven andere gevallen van hondsdolheid in metropolitaans Frankrijk bevestigd : zes geïmporteerde honden, waarvan vijf uit Marokko en één uit Gambia, alsook één hond die van Marokko terugkeerde. Heel recent werd een geval van rabiës bij een kat van twee maanden oud bevestigd die geïmporteerd werd uit Marokko en die gestorven is op 28 oktober 2013. Eind 2007 en begin 2008 werden twee gevallen van rabiës in België aangetroffen bij honden die illegaal ingevoerd werden uit Marokko en Gambia. In de Nederland werden twee gevallen van rabiës bij twee honden van 4 maanden oud die geïmporteerd werden uit Bulgarië op 21 oktober 2013 aan de OIE gemeld.

Bovendien werd een eerst geval van infectie door Lyssavirus recent gedetecteerd bij een vleermuis van de Sérotine species in het Groothertogdom Luxemburg (WIV, persoonlijke mededeling).

In België moeten alle honden geïdentificeerd en geregistreerd zijn en een Europees paspoort hebben waarop hun vaccinatiestatus, meer bepaald deze met betrekking tot rabiës, vermeld is.

In België is de vaccinatie tegen rabiës thans verplicht :

- voor alle honden die ten zuiden van Samber en Maas verblijven, evenals voor alle honden die meegaan op campings of naar caravanparken waar dan ook in België;
- wanneer gezelschapsdieren (honden, katten en fretten) van België naar een andere Lidstaat worden vervoerd;
- wanneer gezelschapsdieren afkomstig van andere Lidstaten of derde landen in België binnengebracht worden.

3. Advies

3.1. Algemene overwegingen betreffende het ontwerp van koninklijk besluit betreffende de bestrijding van de hondsdolheid

- **Wilde fauna.**

In het ontwerp van koninklijk besluit kunnen geen maatregelen worden opgelegd m.b.t. dieren van de wilde fauna, aangezien dit onder de bevoegdheid valt van de Gewesten. Er bestaat echter op het niveau van de Gewesten ook geen wettelijke basis betreffende rabiës in de wilde fauna. Deze situatie kan problemen opleveren in geval rabiës aanwezig is in de Belgische wilde fauna. Gelet op de belangrijke epidemiologische rol die deze fauna (meer bepaald vossen en vleermuizen) kan spelen in de problematiek van rabiës, met inbegrip bij huisdieren en bij de mens, en gelet op de gevallen van rabiës in de wilde fauna in sommige voormalige Oostbloklanden, beveelt het Wetenschappelijk Comité aan om zo snel mogelijk een wetgeving betreffende rabiës in de wilde fauna op het niveau van de Gewesten op te maken. In 2007 heeft de Hoge Gezondheidsraad al in die zin een advies geformuleerd (advies nr. 8350, niet gepubliceerd) met aanbevelingen betreffende rabiës in de wilde fauna. Hierna worden enkele richtlijnen meegedeeld, waarmee rekening zou moeten worden gehouden in de wetgeving van de gewesten over rabiës in de wilde fauna :

- instellen van een officiële epidemiologische bewaking inzake rabiës in de wilde fauna, volgens de aanbevelingen van de OIE, zelfs indien rabiës er niet bevestigd wordt. Immers, het WIV-ISP analyseert momenteel jaarlijks een aantal monsters afkomstig uit de wilde fauna, maar op eigen initiatief, gezien deze activiteit niet wettelijk verplicht is. Dit heeft als gevolg dat (1) de ontvangen monsters van de vossenpopulatie niet willekeurig en systematiek verzameld zijn en (2) deze activiteit geen verplicht permanent karakter heeft;
- mogelijkheid tot controle van rabiës door vaccinatie in de reservoirpopulaties van wilde carnivoren (vossen, wasbeerhonden, wasberen) wanneer rabiës er bevestigd is. Vaccinatie van reservoir populaties van wilde carnivoren, evenals de modaliteiten van deze vaccinatie zouden in deze wetgeving moeten voorzien worden. Immers, voorafgaande akkoorden zijn noodzakelijk om problemen te vermijden, meer bepaald in verband met de beschikbaarheid van vaccins ingeval van herintroductie van rabiës in de wilde fauna, wat in 2005 het geval was wanneer rabiës aanwezig was in de vossenpopulaties in Duitsland in een gebied dicht bij de Belgische grens.

- **In aanmerking genomen diersoorten.**

Het Wetenschappelijk Comité merkt op dat honden, katten en fretten in de definities opgenomen zijn maar dat daarna hoofdzakelijk honden in aanmerking worden genomen. Hoewel katten geen echt reservoir van rabiës zijn, gaat het toch om een dier dat zeer gevoelig is voor dit virus. Het vertoont in geval van infectie een meer agressief gedrag dan honden met een grotere kans dat bij het krabben infecties worden overgedragen (door speeksel besmette klauwen). Wanneer de kat geïnfecteerd is, wordt het virus in hoge mate uitgescheiden. Bovendien kan de kat door zijn levenswijze gemakkelijker in contact komen met de wilde fauna en geïnfecteerde prooien (bijv. vleermuizen) meebrengen. In dat opzicht vermeldt de Franse "code rural"² bijtende en klauwende dieren, hetgeen katten impliceert. Een verordening van de prefect (van 2 November 2013, N° Cab 2013-66) die een geval van rabiës verklaart bij een kat in Frankrijk op 31 oktober 2013, sluit katten op dezelfde wijze als honden in bij de te nemen maatregelen in geval van rabiës.

---

² "Code rural et de la pêche maritime", Deel regelgeving, Boek II, Titel II, Hoofdstuk III, Sectie 2, Subsectie 1, paragraaf 2 (Artikel R223-25). URL :

http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=BC2AE42D9A70F10C084B9F6510F13F9C.tpdjo13v_2?idSectionTA=LEGISCTA000006193831&cidTexte=LEGITEXT000006071367&dateTexte=20130923

Zelfs indien het praktische en technische moeilijkheden inhoudt die ontstaan door rekening te houden met katten en fretten (en krabben van deze dieren) bij het treffen van alle maatregelen bedoeld in het koninklijk besluit, beveelt het Wetenschappelijk Comité aan deze diersoorten in overweging te nemen in de artikelen 10 en 19 § 1.

In artikel 10 zijn de in de zone van toezicht te overwegen maatregelen betreffende katten in geval van rabiës enerzijds het ophokken en anderzijds de identificatie en vaccinatie.

In artikel 19 § 1, is het noodzakelijk katten en fretten, boven honden, in overweging te nemen evenals de mogelijkheden van beten en krabben van deze laatste. Daarom wordt aanbevolen de eerste zin als volgt te wijzigen : "Een persoon die door een hond, een kat of een fret gebeten of gekrabd werd kan de verantwoordelijke verzoeken hem een verslag van een dierenarts te bezorgen ....". Hoofdstuk V zou volgende titel moeten krijgen "Bijtende en krabbende dieren".

- **Onder toezicht plaatsen.**

In het ontwerp van koninklijk besluit wordt op verschillende plaatsen (artikel 3, §4, artikel 7 ; artikel 13 ; artikel 15 ; artikel 16 ; artikel 19 §2) het onder toezicht plaatsen van de dieren vermeld. Een definitie van deze term zou in artikel 1 op basis van de Europese wetgeving moeten ingevoegd worden. De modaliteiten van dit onder toezicht plaatsen moeten niet in het besluit worden beschreven, maar eerder in interne procedures (zie verder voor de opmerking betreffende de interne procedures). Overigens wordt in de Nederlandse tekst voor de term "onder toezicht plaatsen" ook "onder controle plaatsen" gebruikt. Bovendien wordt in de tekst soms "afzondering of het onder toezicht plaatsen" en soms "afzondering en het onder toezicht plaatsen" gebruikt. Er wordt aanbevolen om te tekst te harmoniseren.

- **Interne procedures.**

Om de praktische modaliteiten van bepaalde artikelen te definiëren die niet expliciet in het koninklijk besluit moeten vermeld zijn uit vrees dat het kader ervan wordt ingeperkt, wordt aan het FAVV als aanbeveling gegeven om interne procedures op te stellen met betrekking tot volgende aspecten :

- praktische modaliteiten betreffende het onder toezicht plaatsen van dieren;
- praktische modaliteiten betreffende de afzondering van dieren (definitie 17°) die strikter moeten zijn dan de modaliteiten betreffende het onder toezicht plaatsen;
- praktische modaliteiten betreffende de vaststelling van de bewakingszone bij vaststelling van een geval van rabiës (artikel 9);
- praktische modaliteiten betreffende het doorvoeren van een epidemiologische bewakingsplan (of bemonsteringsplan) (artikel 20);
- praktische modaliteiten voor het epidemiologisch onderzoek (artikelen 3, 4 en 9).

Het is belangrijk om in de procedures voldoende bewegingsruimte te laten aan de inspecteur dierenarts die het epidemiologisch onderzoek zal uitvoeren zodat hij per geval over de te treffen maatregelen (onder toezicht plaatsen, afzondering, vaccinatie, euthanasie,...) kan oordelen en dit in functie van het risico.

Het Wetenschappelijk Comité dringt aan dat deze interne procedures zo snel mogelijk worden opgesteld en worden voorgelegd aan het Comité ter validatie.

- **Verantwoordelijkheid van de inspecteur dierenarts.**

Het Wetenschappelijk Comité is van mening dat de verantwoordelijkheid van de inspecteur dierenarts van het Agentschap misschien te hoog is, aangezien hij moet beslissen op basis van zijn eigen interpretatie van het besluit (zie Hoofdstuk III) of een hond of een kat van een particulier al dan niet moet geëuthanaseerd worden, hetgeen een handeling kan blijken die zeer gevoelig ligt. Bepaalde elementen van artikel 6 (vaststelling van de begin- en einddata van de kritieke periode, vaststelling dat een direct contact bestond, enz.) zijn aan interpretatie onderhevig. De artikelen

van het koninklijk besluit moeten op die manier worden opgesteld dat de dierenarts kan beslissen over euthanasie en op die manier dat de verantwoordelijkheid van deze inspecteur dierenarts beschermd wordt door duidelijke artikelen en niet aan interpretatie onderhevig zijn.

- Er wordt voor het hele besluit als aanbeveling gegeven om in de Franse tekst de term "animal sensible" te gebruiken in plaats van "animal susceptible".
- Er wordt voor het hele besluit als aanbeveling gegeven om, wanneer men spreekt over vaccinatie van een dier, de identificatie bij te voegen, aangezien deze twee actie's tegelijkertijd moeten gerealiseerd worden (bijvoorbeeld in artikel 12, punt 1°).

3.2. Specifieke opmerkingen over het ontwerp van koninklijk besluit

- **Artikel 1, definitie 6°. Verantwoordelijke**

Er wordt als aanbeveling gegeven :

- in het begin van de definitie "elke eigenaar of..." bij te voegen, om zo alle mogelijke gevallen te overwegen en
- op het einde van de definitie te verwijzen naar de wetgeving, waarin de "verantwoordelijke" wordt gedefinieerd.

- **Artikel 1, definitie 12°. Besmet dier.**

Hoewel het ontwerpbesluit geen maatregelen kan opleggen voor dieren uit de wilde fauna, gezien dit een bevoegdheid van de Gewesten is, kan het daarentegen wel maatregelen opleggen voor huisdieren die in contact gekomen zijn met een dier uit de wilde fauna. Daarom wordt als aanbeveling gegeven om in de definitie van besmet dier na "elk dier", de woorden "of elk wild dier" bij te voegen. Op die manier kan volgens definitie 13°, een huisdier als verdacht besmet dier beschouwd worden en aan controlemaatregelen onderworpen worden als het in contact gekomen is met een besmet wild dier. Op dezelfde manier zal het in artikel 9 eveneens betrekking hebben op maatregelen die in een bewakingszone moeten getroffen worden bij bevestiging van een geval van rabiës bij een dier uit de wilde fauna, teneinde de huisdieren te beschermen (vb. honden aan de leiband houden).

- **Artikel 1, definitie 13°, a). Verdacht besmet dier.**

De notie "periode van de verdenking" is niet in de tekst gedefinieerd. Gezien in deze periode maatregelen moeten kunnen getroffen worden, is het noodzakelijk dit nauwkeurig uiteen te zetten. Er wordt dus als aanbeveling gegeven de term "periode van de verdenking" te vervangen door "periode tussen het eerste contact met een verdacht of besmet dier tot de bevestiging of ontkenning van de diagnose van rabiës...". Het is niet noodzakelijk een definitie op te stellen, aangezien deze term slechts één maal in het besluit voorkomt.

In punt c) wordt als aanbeveling gegeven ofwel te verwijzen naar een definitie van de term "illegale insleep" zoals in de Europese reglementering vermeld is, ofwel in artikel 1 een definitie in te voegen voor de term "illegale insleep", teneinde problemen inzake de interpretatie van bepaalde gevoelige artikelen van het koninklijk besluit te voorkomen.

- **Artikel 1. Definitie 15°. Zwerfende kat.**

Er wordt als aanbeveling gegeven deze definitie te vereenvoudigen (bijvoorbeeld de term "symbiose" niet gebruiken, en oppassen voor het restrictief aspect van de termen "pleinen" en "braakliggende terreinen"), terwijl ze wel nuttig is voor Hoofdstuk IV (bioveiligheid) en waarbij de aandacht gevestigd wordt dat een zwerfende kat niet

dezelfde kenmerken vertoont als een zwerfende hond. Een zwerfende kat is een kat die niet onder controle van een eigenaar kan geplaatst worden en die niet onder toezicht kan geplaatst worden.

- **Artikel 1. Definitie 17°. Isolatie :**

Er wordt als aanbeveling gegeven :

- de term "afzonderen" te vervangen door "ophokken";
- de woorden "direct of indirect" te schrappen voor de term "contact", teneinde alle soorten contact te omvatten;
- de woorden "en onder toezicht plaatsen door de verantwoordelijke" na "ophokken" toe te voegen.

- **Artikel 3, § 1 en 2. Notie van overlijden van het dier.**

Tussen §1 en §2, komt de notie van overlijden van het dier, hetgeen noodzakelijkerwijs voorafgaat aan de monsterneming (hersenen) zoals vermeld is in § 2. Deze notie is niet expliciet in de tekst vermeld en hierdoor is deze minder duidelijk. Welnu moet in de tekst niet expliciet de euthanasie van het dier vermeld worden, aangezien het dier ofwel door euthanasie ofwel door een natuurlijke dood kan overlijden. Om dit probleem te verhelpen wordt als aanbeveling gegeven op het einde van §1 te vermelden dat "de erkende dierenarts zich houdt aan de richtlijnen van het Agentschap", zodat de notie van mogelijke euthanasie in bedekte termen wordt weergegeven, zonder dit expliciet in de tekst te vermelden.

- **Artikel 4. Epidemiologisch toezicht.**

Er wordt als aanbeveling gegeven om de term "risicoanalyse" te vervangen door "epidemiologisch onderzoek", aangezien een epidemiologisch onderzoek beter kan helpen om begin- en einddata van de kritieke periode op te geven dan een risicoanalyse.

- **Artikel 6, §2, 1°, a) en b). Uitzondering op het euthanasie van verdacht besmette dieren**

Deze twee punten verwijzen naar twee situaties waarbij een verdacht besmet dier (hierna genoemd "gebeten dier") na een beet (of een krab) door een besmet dier of na direct contact met een besmet dier dat op hetzelfde adres verblijft, een uitzondering kan uitmaken op het verplicht euthanasie ervan. Om aanspraak te maken op deze uitzondering moet het verdacht besmette dier gevaccineerd zijn en tegen rabiës beschermd zijn door de vaccinale immuniteit. In het ontwerpbesluit zijn twee mogelijkheden beschreven om aan deze voorwaarden te voldoen.

De eerste mogelijkheid tot afwijking op het euthanasie van het dier (punt a) is dat het gevaccineerde gebeten dier een titer aan beschermende antistoffen hoger of gelijk aan 0,5 UI/ml heeft, hetgeen getuigt van de doeltreffendheid van de vaccinatie.

Hoewel de Europese farmacopee stelt dat een vaccinatie efficiënt is als er na een challengetest de bescherming optreedt zelfs indien de titer aan antistoffen lager is dan 0,5 UI/ml, gaat het Wetenschappelijk Comité akkoord met het voorstel in het besluit om rekening te houden met een serologische titer aan antistoffen hoger of gelijk aan 0,5 UI/ml als titer waarbij de doeltreffendheid van de door vaccinatie verkregen bescherming wordt aangetoond.

Het is echter nodig in dit punt a) toe te voegen dat de titer aan antistoffen gedoseerd is "na" de beet van (of het contact met) het besmet dier. Het is verplicht zo snel mogelijk bloed af te nemen na de beet en ten laatste binnen de 15 dagen na de beet (of het contact). Immers, na een besmette beet, zal er geen seroconversie plaatsvinden vóór de periode van 15 dagen bij een niet-gevaccineerd dier. Indien er minder dan 2 weken na de beet bloed wordt afgenomen en de titer aan antistoffen

voldoende is, dan gaat het om door vaccinatie verkregen beschermende antistoffen. Bovendien zal de geïnfecteerde beet in de eerste week de immuniteit door vaccinatie bij de hond "boosteren". Dus in geval men een voldoende titer aan antistoffen heeft in afwezigheid van klinische symptomen, kan het dier beschouwd worden als beschermd te zijn door vaccinatie en kan het aanspraak maken op de uitzondering met betrekking tot het euthanasie. Het gebeten dier moet in afzondering en onder toezicht worden geplaatst in afwachting van het serologische resultaat.

De tweede mogelijkheid van afwijking op het euthanasie van het dier (punt b) houdt in dat het dier ten minste 2 keer tegen rabiës gevaccineerd is met een interval van minstens 6 weken.

Het Wetenschappelijk Comité vestigt de aandacht op het feit dat, zelfs als een dubbele injectie zeker voldoende is om een beschermende weerstand tegen rabiës te bieden, groepen van Europese deskundigen en farmaceutische firma's de dubbele injectie met een interval van 6 weken niet aanbevelen. Zij bevelen eerder een primovaccinatie op 12 weken aan, gevolgd door een eerste herhaling na 1 jaar (om de dieren te beschermen waarvan de primovaccinatie niet voldoende efficiënt was), gevolgd door herhalingsvaccinaties om de drie jaar.

Het is overigens objectiever om op een concrete titer van beschermende serologische antistoffen (punt a) te vertrouwen dan op de vaccinatiehistoriek van het dier dat in bepaalde gevallen frauduleus kan zijn.

Bijgevolg wordt de aanbeveling gegeven om punt b) te schrappen en op de objectieve titer aan antistoffen (punt a) te vertrouwen om te beslissen of het dier al dan niet aanspraak kan maken op de uitzondering m.b.t. het euthanasie.

- **Artikel 6, §2, 2°, a) en b). Uitzondering op het euthanasie van verdacht besmette dieren.**

Deze twee punten verwijzen naar twee situaties, waarbij een dier verdacht besmet is omdat het illegaal op het Belgisch grondgebied werd binnengebracht, het voorwerp kan uitmaken van een uitzondering op het verplichte euthanasie. Volgens het ontwerp van koninklijk besluit kan een dergelijk dier aanspraak maken op de uitzondering als, op het moment van de vaststelling van de fraude, (1) bewezen is dat het dier sedert een periode overeenstemmend met de maximum incubatieperiode (6 maanden) in België verbleven heeft, of (2) indien het dier na aankomst een vaccinatie en testen onderging die equivalent zijn aan de testen die een dier moet ondergaan voorafgaand aan de invoer uit een risicoland. Het Wetenschappelijk Comité vestigt de aandacht op het feit dat deze expliciete uitzonderingsmogelijkheden een open deur vormen voor misbruik betreffende de illegale invoer van dieren en de naleving van de Europese regels niet bevorderen. De illegale invoer vormt het belangrijkste risico op introductie van rabiës in België. Indien een besmet dier illegaal wordt binnengebracht vanuit een land waar rabiës enzoötisch is, zal het niet onder toezicht worden geplaatst. Aangezien de incubatieperiode lang kan duren (tot 6 maanden), bestaat tijdens die periode de kans dat het dier rabiës ontwikkelt en andere dieren of mensen besmet, zelfs indien het na binnenkomst op het grondgebied gevaccineerd werd. Het gevoel van straffeloosheid dat in punt 2° aangetoond wordt (men kan een illegale hond na 6 maanden niet meer euthanaseren) zou mensen kunnen aanzetten hun illegaal binnengebrachte hond te verbergen tijdens deze risicoperiode van 6 maanden.

Het Wetenschappelijk Comité geeft dus als aanbeveling de punten a) en b) van punt 2° van §2 in artikel 6 te schrappen. In dit geval zouden alle illegaal binnengebrachte dieren automatisch geëuthanaseerd moeten worden. Om dit te vermijden, wordt aanbevolen een meer impliciete mogelijkheid tot afwijking te formuleren door een artikel in te voegen waarbij de mogelijkheid aan de inspecteur dierenarts gegeven wordt om bij illegale invoer te beslissen over de te treffen maatregelen naargelang de

risicoanalyse³. Dit artikel dat betrekking heeft op verdacht besmette dieren zou in hoofdstuk II moeten ingevoegd worden (Verdenking). Op die manier kan de inspecteur van het FAVV, op basis van een risicoanalyse (vaccinatiestatuuat van het dier, risiconiveau in het land van oorsprong³, enz.) beslissen om het dier af te zonderen (ten laste van de houder), ofwel tot euthanasie over te gaan. Het is noodzakelijk de maatregelen omtrent de afzondering goed te definiëren. De mogelijkheid tot afzondering moet enkel worden overwogen indien er hiervoor een logistieke mogelijkheid bestaat, d.w.z. de beschikbaarheid van een kooi in quarantaine lokalen en zeker niet bij de eigenaar of bij een dierenarts. Indien de afzondering in de praktijk niet mogelijk is, zou kunnen beslist worden om tot euthanasie over te gaan.

Euthanasie wordt zodoende voorzien als eerste optie (bij artikel 6, §1, c)) en worden mogelijkheden tot afwijking niet expliciet geformuleerd wat zou kunnen aansporen tot illegaliteit. De mogelijkheid tot afwijking hangt af van de beslissing van de inspecteur op basis van een risicoanalyse en de mogelijkheid om het dier af te zonderen.

Het is belangrijk erop toe te zien dat de artikelen zodanig worden opgesteld dat ze niet aan interpretatie onderhevig zijn teneinde de verantwoordelijkheid van de inspecteur te beschermen.

Indien er toch beslist wordt om punt a) te behouden, wordt als aanbeveling gegeven de woorden "vanaf de dag van vaststelling van de illegale binnenkomst" te vervangen door de woorden "vóór de dag van vaststelling van illegale binnenkomst".

Indien er toch beslist wordt om punt b) te behouden, wordt als aanbeveling gegeven de woorden "bloedtest op neutraliserende antistoffen" te vervangen door de term "seroneutralisatietest".

- **Artikel 7. Afzondering.**

Dit artikel vermeldt een verplichte vaccinatie en/of een periode van afzondering of het onder controle plaatsen dat kan worden opgelegd bij een niet afgemaakt dier. De term "het onder controle plaatsen" wordt in het Frans onjuist vertaald door "mise sous surveillance". Gezien het onder controle plaatsen een afzondering betekent, is het niet nodig de term "onder controle plaatsen" te gebruiken te meer daar deze term niet gedefinieerd is. De term "afzondering" volstaat.

- **Artikel 9. Zone van toezicht.**

Er wordt in §1 aanbevolen om de term "vastgesteld" te vervangen door "bevestigd" en de term "risicoanalyse" te vervangen door "epidemiologisch onderzoek".

In het ontwerp van koninklijk besluit wordt een zone van toezicht aangeduid met een straal van tenminste 5 km rond de plaats waar een geval van hondsdolheid is vastgesteld, waarbinnen honden aan de leiband moeten gehouden worden om de contacten te beperken. De afbakening van een zone van toezicht is relevant, aangezien er maatregelen kunnen getroffen worden om de dierenpopulaties te beschermen en ze dient om de bevolking bewust te maken.

De straal van 5 km is gebaseerd op de epidemiologie van rabiës bij vossen en houdt rekening met de territoria van vossen. Rabiës bij vossen komt evenwel niet meer voor in België. Bovendien hangt deze afstand niet samen met de epidemiologie van

---

³ Een onderscheid moet gedaan worden tussen illegaal invoer uit geïnfecteerde derde landen (illegaal invoer met hoog risico) en illegaal invoer uit niet geïnfecteerde derde landen (illegaal invoer met lage risico).

rabiës bij honden. Immers, de meest waarschijnlijke wijze van introductie van rabiës bij honden is thans de invoer. In geval van invoer van een razend dier is traceerbaarheid eerder van belang om contactdieren terug te vinden. Deze afstand hangt ook niet samen met de epidemiologie van rabiës bij vleermuizen dat grotere territoria omvat.

Teneinde rekening te kunnen houden met alle mogelijke situaties (rabiës bij vossen, honden en vleermuizen) en zich niet enkel te beperken tot rabiës bij vossen, wordt als aanbeveling gegeven om in het besluit de straal van de zone van toezicht niet te preciseren. Het instellen van de grootte van de zone zou geval per geval moeten gebeuren op niveau van een ministerieel besluit op basis van de resultaten van een epidemiologisch onderzoek en op basis van ecologische, geografische en administratieve overwegingen. De modaliteiten om de zone van toezicht te bepalen zouden in interne procedures moeten worden gedetailleerd.

- **Artikel 10. Maatregelen in de zone van toezicht.**

Een zone van toezicht vaststellen enkel met het oog op het aan de leiband houden van honden is een te enge verantwoording. De doelstellingen van de zone van toezicht ingevolge een geval van rabiës vastgesteld bij een dier zouden moeten worden uitgebreid en expliciet geformuleerd, meer bepaald om :

- maatregelen te treffen (bv. het onder toezicht plaatsen, afzondering, vaccinatie en identificatie) bij katten die een diersoort vormen die het virus in hoge mate uitscheiden;
- de bevolking te informeren;
- de contactdieren terug te vinden;
- een epidemiologische bewaking door te voeren;
- de waakzaamheid van dierenartsen te verhogen.

De recente Franse verordening van de prefect (van 2 November 2013, N° Cab 2013-66) beschrijft de maatregelen die bij gedomesticeerde carnivoren moeten genomen worden in de bewakingszone na bevestiging van een geval van rabiës bij een kat in Frankrijk op 31 oktober 2013. In deze verordening wordt namelijk, boven het verbod voor niet gevaccineerde honden en katten om de bewakingszone te verlaten, ook verboden dat deze diersoorten binnen deze zone komen indien ze niet gevaccineerd zijn. Inderdaad, als ze niet gevaccineerd zijn, kunnen deze geïntroduceerde dieren een risico vormen op verspreiding van het virus wanneer ze de zone opnieuw verlaten samen met hun eigenaar.

- **Artikel 12. Bioveiligheidsmaatregelen.**

Er wordt aanbevolen om in §1 van artikel 12 de woorden "al naargelang de epidemiologische situatie" toe te voegen.

Het Wetenschappelijk Comité ziet geen wetenschappelijke verantwoording waarbij bepaald wordt dat honden en katten tussen zonsondergang en zonsopgang moeten worden opgesloten. Bovendien, indien dit nodig wordt geacht de dieren op te sluiten, is het best hen zowel dag en nacht op te sluiten. Inderdaad, honden en katten kunnen ook overdag met verdachte dieren in contact komen.

- **Artikel 15.**

Gezien er slechts één nationaal referentielaboratorium voor rabiës in België is, is het aan te bevelen de woorden "een nationaal referentielaboratorium" te vervangen door de woorden "het nationaal referentielaboratorium".

Aangezien het niet mogelijk is een dier thuis bij de eigenaar af te zonderen door het feit dat voor de afzondering speciale quarantaine lokalen nodig zijn, wordt aanbevolen de term "afgezonderd" te schrappen om enkel de term "onder toezicht houden" te behouden.

- **Hoofdstuk V. Bijtende dieren.**

De aandacht wordt gevestigd op het feit dat een bijtend dier ofwel het eerste geval van rabiës in de regio (index geval) kan zijn, ofwel een secundair geval dat geïnfecteerd werd door een index geval. Dit index geval kan andere honden gebeten en besmet hebben, daarom is een epidemiologisch onderzoek belangrijk.

Overigens in §3 van artikel 19 van de Franse versie wordt aanbevolen de term "domestiqué" te vervangen door "domestique". Bovendien vraagt het Wetenschappelijk Comité zich af hoe het zit met het verschil betreffende de periode van toezicht voor huisdieren (15 dagen) en voor getemde of in gevangenschap gehouden wilde dieren (30 dagen).

- **Artikel 20 (Hoofdstuk VI). Bewaking.**

Het Wetenschappelijk Comité vestigt de aandacht op het feit dat er momenteel geen "plan van bemonstering" bestaat zoals vermeld is in artikel 20. Het Wetenschappelijk Comité geeft als aanbeveling in een plan van bemonstering te voorzien waarvan de modaliteiten in een interne procedure gedefinieerd worden. Dit plan van bemonstering moet door het nationale Referentielaboratorium gecoördineerd worden.

Dit artikel heeft eveneens betrekking op wilde dieren, zonder dit expliciet te vermelden, door de vermelding van de Gewesten, wat een goede zaak is.

Het plan van bemonstering moet aan verschillende doelstellingen kunnen beantwoorden : enerzijds om een epidemiologisch onderzoek ingevolge een geval van rabiës te realiseren, maar anderzijds om de epidemiologische situatie buiten een episode van rabiës te kennen. Om dit te verduidelijken zou dit artikel 20 opnieuw moeten geformuleerd worden. De notie "zone van toezicht" vermeld in artikel 9 zou hier moeten geïntegreerd worden. Het artikel zou eveneens op het einde van het besluit moeten worden geplaatst zodat dit aanduidt dat het om een algemeen hoofdstuk gaat dat zich niet enkel beperkt tot de vaststelling van gevallen van rabiës.

- **Artikel 22. Vaccinatie**

In § 5, als de dierenarts in het paspoort de datum van de bloedafname vermeldt, dan zou het aangewezen zijn dat hij of de eigenaar eveneens het resultaat van de bloedafname in dit paspoort schrijft.

- **Artikel 26.**

In § 2 wordt aanbevolen om het woord "bedoeld" te vervangen door het woord "bepaald", aangezien de periode van afzondering bepaald is in de modaliteiten betreffende de afzonderingsvoorwaarden.

- **Bijlage (vaccinatie certificaat tegen rabiës)**

- Volgens het Wetenschappelijk Comité is, bij de primo-vaccinatie, de startdatum van de geldigheid van het certificaat niet dezelfde als de datum van vaccinatie. Primo-vaccinatie is slechts geldig na 21 dagen (Besluit 2005/91/EG). Verder dient in het geval van primo-vaccinatie, de einddatum van geldigheid van het certificaat worden berekend op basis van de duur van de immuniteit vanaf de vaccinatiedatum, volgens de indicaties van de farmaceutische firma die het vaccin heeft geproduceerd. In de praktijk, in

geval van een vaccin die een immuniteit van 12 maanden opwekt, is bij primo-vaccinatie, de geldigheid van het certificaat 11 maanden en één week. Deze overwegingen moeten worden opgenomen onder punt (2) van het certificaat.

- De geboortedatum dient te worden toegevoegd naast de leeftijd van het dier teneinde iedere onduidelijkheid of onnauwkeurigheid te vermijden.
- Het wordt aanbevolen om toe te voegen dat het vaccin dient toegelaten te worden in België. Bijgevolg is het niet meer noodzakelijk te vermelden dat het vaccin officieel dient goedgekeurd en gecontroleerd te zijn in het land van productie, aangezien dit reeds wordt nagegaan vooraleer de toelating te geven tot het op de Belgische markt brengen.
- In de Franse versie dient de term « appartement » te worden vervangen door « appartement ».

3.3. Opmerkingen met betrekking tot het ontwerp van ministerieel besluit betreffende de bestrijding van de hondsdolheid

Dit ontwerp van ministerieel besluit verwijst naar artikel 21 van het ontwerp van koninklijk besluit en heeft betrekking op de verplichte vaccinatie van dieren. In punt 1° zouden katten en fretten die hun eigenaar vergezellen op een camping of caravanning ook verplicht gevaccineerd moeten worden, en dit omwille van dezelfde redenen als in dit advies geformuleerd is (zie punt 3.1. in aanmerking genomen diersoorten).

In punt 3° zijn de woorden "ouder dan drie maanden" niet nodig, omdat de vaccinatie uitgevoerd wordt volgens de bijsluiter van het vaccin. Bovendien worden normaal gezien dieren jonger dan 3 maanden niet tegen rabiës gevaccineerd omwille van het bestaan van passieve immuniteit.

4. Besluit

Het Wetenschappelijk Comité heeft een ontwerp van koninklijk besluit en een ontwerp van ministerieel besluit betreffende de bestrijding van hondsdolheid geëvalueerd. Het Comité erkent de noodzaak om de Belgische wetgeving betreffende hondsdolheid snel te wijzigen.

Het dringt erop aan dat rekening wordt gehouden met de opmerkingen en aanbevelingen die in dit advies werden geformuleerd en dat interne procedures snel worden opgesteld.

Voor het Wetenschappelijk Comité,

Prof. Em. Dr. Pharm. C. Van Peteghem (Get.)
Voorzitter

Brussel, 29/11/2013

Referenties

Freuling C.M., Beer M., Conraths F.J., Finke S., Hoffmann B., Keller B., Kliemt J., Mettenleiter T.C., Mühlbach E., Teifke J.P., Wohlsein P. and Müller T. Novel lyssavirus in Natterer's bat, Germany. *Emerg. Infect. Dis.*, **2011**, 17, 1519-22. doi: 10.3201/eid1708.110201.

Leden van het Wetenschappelijk Comité

Het Wetenschappelijk Comité is samengesteld uit de volgende leden :

D. Berkvens, A. Clinquart, G. Daube, P. Delahaut, B. De Meulenaer, L. De Zutter, J. Dewulf, P. Gustin, L. Herman, P. Hoet, H. Imberechts, A. Legrève, C. Matthys, C. Saegerman, M.-L. Scippo, M. Sindic, N. Speybroeck, W. Steurbaut, E. Thiry, M. Uyttendaele, T. van den Berg, C. Van Peteghem

Belangenvermenging

Er werd geen belangenvermenging vastgesteld.

Dankbetuiging

Het Wetenschappelijk comité dankt de Stafdirectie voor de risico-evaluatie en de leden van de werkgroep voor de voorbereiding van het ontwerpadvies. De werkgroep was samengesteld uit :

Leden van het Wetenschappelijk Comité	T. van den Berg (verslaggever), E. Thiry, C. Saegerman, J. Dewulf
Externe experts	S. Van Gucht (WIV-ISP), B. Brochier (WIV-ISP), P. Goubau (UCL)

Juridisch kader van het advies

Wet van 4 februari 2000 houdende oprichting van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen, inzonderheid artikel 8;

Koninklijk besluit van 19 mei 2000 betreffende de samenstelling en de werkwijze van het Wetenschappelijk Comité ingesteld bij het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen;

Huishoudelijk reglement, bedoeld in artikel 3 van het koninklijk besluit van 19 mei 2000 betreffende de samenstelling en de werkwijze van het Wetenschappelijk Comité ingesteld bij het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen, goedgekeurd door de Minister op 9 juni 2011.

Disclaimer

Het Wetenschappelijk comité behoudt zich, te allen tijde, het recht voor dit advies te wijzigen indien nieuwe informatie en gegevens ter beschikking komen na de publicatie van deze versie.